

Lichtervelde bezocht door Deken Walter Smidts in 1639 en 1640

Een lokale momentopname uit de Contrareformatie, bekeken in een ruimer perspectief

Marc Therry

De tijd van de contrareformatie is een periode in de geschiedenis van de katholieke kerk die loopt van ongeveer het midden van de 16de tot ongeveer het midden van de 18de eeuw. Terwijl de verschillende protestantse afscheidingsbewegingen die vanaf circa 1520 opkomen het radicale, niet-officiële antwoord vormen op de misstanden en onvolmaaktheden binnen de kerk, is de contrareformatie de wel door Rome erkende reactie daarop. Het concilie van Trente dat, met onderbrekingen, duurt van 1545 tot 1563, vormt het startpunt. Op die kerkvergadering wordt over de protestanten de banvloek uitgesproken en de door hen aangevochten geloofspunten worden zo nauwkeurig mogelijk geformuleerd en opnieuw bevestigd. Maar daarnaast wordt ook een heel programma uitgewerkt om zogenaamde wantoestanden en onwetendheid uit de kerkgemeenschap te bannen en het instituut van hoog tot laag te hervormen. Tot de belangrijkste beleidsopties in dit verband behoren de oprichting van seminaries voor de opleiding van priesters en de samenstelling van een catechismus, een samenvatting van de katholieke leer die kan dienen als handboek voor een systematisch geloofsonderricht. De uitvoering van de Trentse besluiten en het uitdragen van de vernieuwingsgeest wordt verzekerd door een groot aantal enthousiaste reguliere en seculiere clerici, zoals b.v. de modelprelaat Carolus Borromeus, aartsbischop van Milaan (gestorven in 1584). Bisschoppen en dekens bewerken de beoogde hervormingen, o.m. door zoals het concilie van Trente heeft voorgeschreven, regelmatig inspectiebezoeken uit te voeren in hun bisdom of decanaat en hun bevindingen op schrift te stellen. Die zogenaamde visitatieverslagen dienen dan als uitgangspunt voor het uitvaardigen van allerlei algemene of specifiek op één parochie afgestemde richtlijnen¹.

¹ O.a. J. DELUMEAU, Le catholicisme entre Luther et Voltaire, 2e uitgave, Parijs, 1979; M. MULLETT, The counter-reformation and the catholic reformation in early modern Europe, Londen-New York, 1984; M. CLOET, Het kerkelijk leven in een landelijke dekenij van Vlaanderen tijdens de XVIIe eeuw. Tielt van 1609 tot 1700, Leuven, 1968, vnl. p. 18-61; L. HALKIN, Het katholiek herstel in de Zuidelijke Nederlanden 1579-1609, - Algemene geschiedenis der Nederlanden, dl. VI, Haarlem, 1979, p. 344-351; R. MOLS, De seculiere clerus in de 17 de eeuw - Algemene geschiedenis der Nederlanden, dl. VIII, Haarlem, 1979, p. 369-382; E. PERSOONS, Panorama

In onze streek, en alleszins op het platteland, kan evenwel pas vanaf 1609, wanneer het Twaalfjarig Bestand een voorlopig einde maakt aan tientallen jaren van oorlog en onrust, met duurzaam resultaat en met de massa als doelgroep gewerkt worden aan de hervorming van het kerkelijk leven in Trentse zin. En het duurt dan nog minstens een generatie vooraleer b.v. de gevolgen van een betere priestervorming zichtbaar worden. Een regelmatig catechismusonderricht laat zelfs nog iets langer op zich wachten. De contrareformatie wordt hier dus pas werkelijkheid vanaf circa 1650, behalve in de grote steden, waar het hervormingsproces al enkele decennia vroeger merkbaar succes boekt².

1 Deken Walter Smidts en zijn visitatierapport uit 1639-40

Het hier besproken en vertaalde visitatieverslag stamt dus uit een overgangperiode, waarin nog hard getimmerd wordt aan de weg, aan de verwezenlijking van de contrareformatorische idealen. Deken Walter Smidts is één van die geestelijken die met volle overtuiging daaraan probeert mee te werken³. Hij moet dit doen, omringd door een ten dele nog apathische clerus van de oude stempel -die geen 'gedegen' opleiding genoten heeft- en temidden van een op sommige vlakken nog onverschilliger lekgemeenschap. Ook in nog andere opzichten is hij een vreemde eend in de bijt. Hij is een 'Hollander', een geloofsvluchteling geboren in het Noord-Brabantse Schijndel en zo ongeveer de enige priester in de streek van Torhout en Roeselare die een licentiaatsdiploma in de theologie behaald heeft. Blijkbaar heeft de Brugse bisschop Servaas De Quinckere dit als voorwaarde gesteld om hem te aanvaarden als pastoor in Roeselare, wat gebeurt in 1636 of 1637. In 1631, wanneer hij een eerste keer probeert om benoemd te worden als pastoor in Roeselare, is Smidts nog geen licentiaat, maar slechts baccalaureus in de godgeleerdheid, een titel die enigszins vergelijkbaar is met het huidige kandidaatsdiploma dat na twee jaar universitaire studies wordt uitgereikt. Smidts heeft gestudeerd in Leuven, waar hij tegelijk ook als "procurator" verbonden was aan het bekende Pauscollege.

Op 27 augustus 1637 benoemt bisschop De Quinckere hem tot deken van Torhout, terwijl hij pastoor blijft in Roeselare, in een andere dekenij dus. Blijkbaar acht bisschop De Quinckere geen enkele pastoor uit het decanaat Torhout bekwaam genoeg

van de reguliere clerus in de 17de eeuw, -ibidem, p. 383-392.

² R. MOLS, De seculiere clerus, p. 379-380; M. CLOET, Het gelovige volk in de 17de eeuw, - Algemene geschiedenis der Nederlanden, dl. VIII, Haarlem, 1979, vnl. p. 417; M. THERRY, De dekenij Roeselare (1609-1649). Bijdrage tot de studie van de katholieke hervorming in het bisdom Brugge, Leuven, 1983, P. 38-43 en 185-189.

³ Wat volgt is ontleend aan M. THERRY, De dekenij Roeselare, p. 157-159, 227 en 237-238.

om als deken dienst te doen. Smidts blijft die functie uitoefenen tot in 1642, wanneer hij deken van het district Roeselare wordt. Van meetaf aan ontpopt Smidts zich als een heel ijverige zielenherder. Het visitatieverslag dat hij in 1640 aan de vicarissen van het vacante bisdom bezorgt, is dan ook voorbeeldig⁴. Om het op te stellen heeft hij zowel in 1639 als in 1640 alle parochies in de dekenij Torhout bezocht, met uitzondering van één parochie, die hij alleen in 1639 heeft aangedaan. Behalve de vrij uitvoerige neerslag van zijn bevindingen in elke parochie afzonderlijk bevat zijn rapport nog twee aanhangsels: een beschouwing over de toestand van het catechismusonderricht in de dekenij en een aantal andere algemene opmerkingen die het ganse district betreffen⁵.

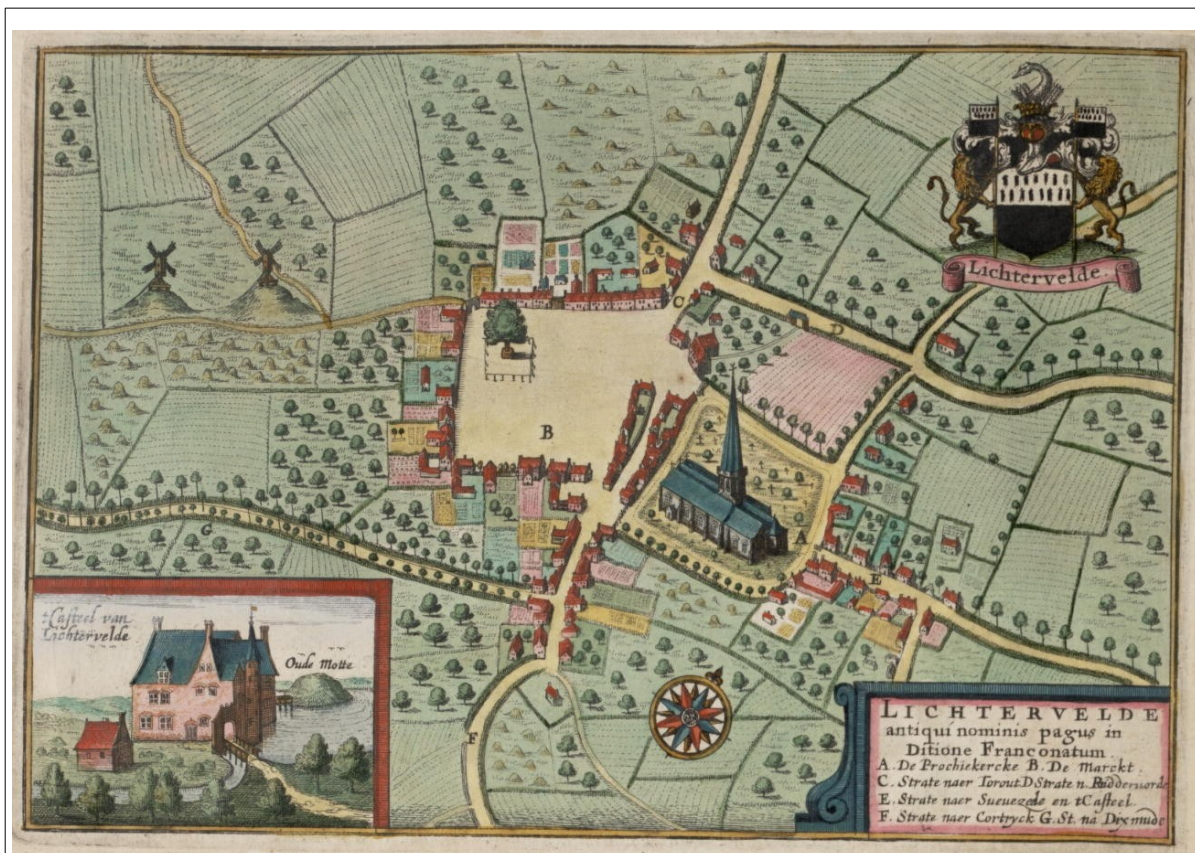
⁴ Bewaard in RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 410.

⁵ Zijn rapport over Lichtervelde is het meest uitgebreide dat voor die parochie uit de 17de eeuw bewaard is. Deken Willem Van Houcke, die in 1644 een verslag opstelt voor het district Torhout, heeft in dat jaar Lichtervelde niet bezocht, omdat de bisschop dit gedaan heeft. Hij meldt over Lichtervelde dan ook alleen maar dat hij de pastoor aangemaand heeft om niet te vertrouwelijk om te gaan met zijn parochianen, om m.a.w. voldoende afstand te bewaren, kwestie van zijn autoriteit niet in het gedrang te brengen (RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 408 bis, folio 4 verso).

Korte 17de-eeuwse visitatieverslagen over Lichtervelde zijn ons verder nog bekend uit de jaren 1651 (visitatie door deken Jakob Van Gerensdael, waarvan verslag in BISSCHOPPELIJK ARCHIEF BRUGGE, reeks B, nr. 241 I, folio 13 verso - 15 verso), 1684 (visitatie door bisschop Humbert Willem de Precipiano, en de aartsdiaken, waarvan verslag in RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw Kerkarchief, nr. 413, folio 28 recto-verso) en 1685 (visitatieverslag van deken Joos (Judocus) Caura, in RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 375, folio 19 recto- 20 recto). Van het bezoek van de al genoemde bisschop de Precipiano aan Lichtervelde op 13 mei 1692 is geen verslag bewaard. Er rest ons alleen een korte notitie waaruit blijkt dat er op de parochie een zekere Antoon De Vrient, "een nietsnut", woont die pedofiele neigingen zou vertonen en alleszins de jeugd "bederft" (RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 413, folio 42 verso "Antonius De Vrient nequam corrumpit iuventutem docens earn obscena et ut dicitur etiam sodomiam.")

Voor het overige kan nog gewezen worden op twee "catalogi pastorum", respectievelijk uit 1663 en uit 1671. Het gaat hier niet om visitatierapporten, maar om vertrouwelijke beoordelingen over de clerus van het decanaat Torhout, geformuleerd door de deken en bestemd voor de bisschop (beide in RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 378Y)

2 De Lichterveldse kerk

De kaart van Lichtervelde (1641) door Sanderus.

Over het kerkgebouw zelf vernemen we slechts dat de muren en de ramen in goede staat zijn. Voor het overige noteert deken Smidts één en ander over het kerkhof, over de klokken en over het interieur van de kerk. Wat het eerste betreft, schrijft hij dat de dodenhof, zoals de kerkelijke overheid het wenst, goed omsloten is -door een haag, zoals verder in het verslag blijkt-. Hij voegt er evenwel een 'maar' aan toe. Langs de voetgangerstoegang rijden immers ook karren en wagens over het kerkhof wanneer de erlangs lopende baan er te slecht bij ligt. Dat is vooral in de winter het geval. Bestrating is er in die tijd op het platteland nog nauwelijks en de zandwegen zijn in de nattere seizoenen heel moeilijk berijdbaar⁶. Vermoedelijk ligt het kerkhof iets hoger dan de straat en is het er iets minder zompig. Maar de deken heeft in 1640 met eigen ogen menen vast te stellen dat die noodweg over de dodenakker ook gebruikt wordt wanneer dat niet echt nodig lijkt. En bovendien laat men op het kerkhof ook nog koeien grazen

⁶ Zie b.v. J. DE SMET, Het verkeerswezen in Vlaanderen in de zeventiende eeuw, - Bieckorf, 59 (1958), P. 69-71.

Behalve de deken lijkt vrijwel niemand daar zwaar aan te tillen. En dat geldt niet alleen voor Lichtervelde. Ook op andere parochies van het bisdom Brugge en elders kan men zo'n nonchalance tegenover de laatste rustplaats van de overledenen vaststellen⁷. Pas na vele vermaningen slaagt de clerus er vanaf het einde van de 17de eeuw in om het kerkhof te doen respecteren als een geheiligde plaats, die niet zo- maar als weide of als uitgelezen speelterrein voor de stoeiende dorpsjeugd kan gebruikt worden.

In de kerktoeren hangen twee klokken, respectievelijk toegewijd aan Sint Jacob, de beschermheilige van de Lichterveldse parochiekerk, en aan Sint Margriet⁸. Deze laatste wordt er in die mate vereerd dat zowat iedereen in de mening verkeert dat zij eigenlijk de patroonheilige van de kerk is⁹. De klokken worden natuurlijk geluid om de mensen naar de goddelijke diensten uit te nodigen en ook naar aanleiding van overlijdens. Maar minstens één van de klokken wordt daarenboven ook nog gebruikt om de mensen drie maal per dag, -'s morgens, 's middags en 's avonds- op te roepen tot het angelusgebed, en gebruik dat in onze streken sedert de 16de eeuw ingang is beginnen vinden¹⁰.

Binnenin de kerk staan er vier altaren. Drie oude, vermoedelijk stenen altaren. Het hoogaltaar is waarschijnlijk toegewijd aan Sint Jacob. De twee zijaltaren zijn respectievelijk aan Onze Lieve Vrouw en aan de H. Margriet toegewijd. Daarnaast heeft de pastoor nog een houten altaar laten plaatsen ter ere van Sint Anna. Volgens deken

⁷ Zie b.v. M. CLOET, Het kerkelijk leven, p. 364 - 365; IDEM, Karel-Filips de Rodoan en het bisdom Brugge tijdens zijn episcopaat (1602 - 1616), Brussel, 1970, p. 226; M. THERRY, De dekenij Roeselare, p. 133 - 135.

⁸ Later komt daar nog een derde klok bij ter ere van Sint Anna. Zie de decanale visitatieverslagen van 1651 en 1685, resp. BISSCHOPPELIJK ARCHIEF BRUGGE, reeks B, nr. 241 I, folio 15 recto, en RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 375, folio 19 verso.

⁹ Over die devotie zie o.a. (C. SINTOBIN), Beknopte levensschets van de H. Margarita maagd en martelares. Het geschiedkundig overzicht van haar vereering in Lichtervelde. Gevolgd door een novene en godvruchtige oefeningen, 4e uitgave, Lichtervelde, 1947; M. THERRY, Heiligen-aanroeping en magie voor een gelukkige bevalling in het 17de-eeuwse bisdom Brugge (te verschijnen in Biekorf). Dekan van Gerensdael noteert in zijn rapport van 1651 dat er op het feest van de H. Margaretha een plechtige processie door de parochie trekt (BISSCHOPPELIJK ARCHIEF BRUGGE, reeks B, nr. 241 I, folio 14 recto). Het bisschoppelijk visitatieverslag van 1684 maakt melding van een volle aflat, te verdienen op diezelfde feestdag (RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 413, folio 28 recto).

¹⁰ Daarover b.v. M. THERRY, Godsdienst en dagelijks leven in het 17de-eeuwse bisdom Brugge (1609-1706), onuitgegeven doctoraal proefschrift, Leuven, 1986, p.234-238. Een sterk ingekorte versie van dit proefschrift zal verschijnen in de reeks Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, onder de titel De religieuze beleving bij de leken in het 17de-eeuwse bisdom Brugge (1609-1706).

Smidts staat het wat verloren in een hoek van het schip van de kerk, naast een steunbeer van de toren¹¹.

Verder zijn er o.m. twee biechtstoelen, een soort kerkmeubilair dat als een schepping van de contrareformatie kan beschouwd worden¹². Een oud processievaandel, wellicht opgehangen aan één van de pilaren, is dringend aan vernieuwing of minstens aan herstelling toe. Middenin de kerk is een calvarieberg opgericht, met een houten kruis en -naar de mening van de deken misvormde of lelijke- beelden van Maria en Johannes. In de noordelijke kant van de kerk is de grond niet betegeld.

Terloops maakt het visitatieverslag ten slotte ook nog melding van een vervallen of afgebroken kapel op de parochie, onder de benaming "Onse Lieve Vrouwe ten Doo-ren". De documenten in verband met deze bidplaats berusten bij baljuw Buvet.

3 Clerus en kerkpersoneel

Over pastoor Passchier Vande Kerc(k)hove vernemen we eerst en vooral dat hij sober en kuis leeft. Hij staat evenwel allermint op goede voet met de wereldlijke vrouw van Lichtervelde, Jakoba de Harcy's (Harchies)¹³. Tussen beide zijn er twee processen hangend voor de Raad van Vlaanderen, het hoogste gerechtshof in het gelijknamige graafschap, gevestigd in Gent. Het ene geschil heeft, hoe onwaarschijnlijk dit op het eerste gezicht ook kan lijken, betrekking op ... wijwater. De wijwaterkwispel, die nu nog bijna uitsluitend wordt bovengehaald bij begrafenissen en om b.v. automobilisten of wielrenners en hun respectievelijke voertuigen te zegenen, wordt in de 17de eeuw in iedere hoogmis gehanteerd om alle aanwezigen in een zegenend gebaar te besprenkelen. Dat is trouwens zo gebleven tot voor tien of twintig jaar. Waarom de discussie tussen de pastoor en vrouwe ter zake precies draait, wordt in het visitatieverslag niet aangegeven. Men mag veronderstellen dat de vrouwe het recht opeist om als eerste met wijwater gezegend te worden door de pastoor of dat zij de wijwaterkwispel wil aangeboden krijgen om zichzelf te kunnen besprenkelen¹⁴.

¹¹ De visitatieverslagen van 1651 en 1685 vermelden nog een vijfde altaar, toegewijd aan Sint Sebastiaan. Vermoedelijk is er op de parochie een boogschuttersgilde met die heilige als patroon.

¹² A. JANSSEN, Ontstaan en evolutie van de biechtstoelen, - Tijdschrift voor geschiedenis en folklore, 14 (1951), p. 3-31; M. CLOET, Het kerkelijk leven, p. 366-367.

¹³ P. DU CHASTEL DE LA HOWARDERIE, Généalogie de Harchies, - Tablettes des Flandres, dl. VIII, Brugge, 1960, p. 281-316, de volledige genealogie van die familie, maakt geen melding van een Jakoba of Jacquelines.

¹⁴ Vergelijk M. THERRY, Godsdienst en dagelijks leven, p. 183-184.

Het andere proces heeft te maken met onenigheid over de uitdeling van aalmoezen door de armendis of armentafel -de openbare bijstand uit die dagen- op begrafenissen. Het is in de 17de eeuw inderdaad heel gebruikelijk dat na een begrafenis- of uitvaartdienst brood of een penning wordt gegeven aan de armen die voor de ziel van de overledene zijn komen bidden. Veel gegoeden voorzien in hun testament een bepaald bedrag om die uitdeling te bekostigen. Men is er immers van overtuigd dat het gebed van een arme bij God speciale kracht heeft, waardoor het pijnlijke verblijf van de ziel van de afgestorvene in het vagevuur kan verkort worden¹⁵.

De deken merkt in zijn rapport ook op dat pastoor en vrouw beiden twistzieke karakters zijn. De 'liefde' komt dus van twee kanten. Dat blijkt trouwens nog uit andere gegevens in zijn verslag. De vrouw b.v. probeert, samen met de magistraat, de pastoor uit te sluiten van het beheer van de kerk- en disgoederen. Normaal gebeurt het beheer van de kerk- en disgoederen en de armenbijstand in gezamenlijk overleg tussen de lokale wereldlijke en kerkelijke gezagsdragers, waarbij de pastoor meestal een heel grote vinger in de pap heeft. Maar Lichtervelde is zeker niet de enige parochie waar die aangelegenheden aanleiding zijn voor wrijvingen of zelfs echte vetes tussen de clerus van de ene kant en de wereldlijke heer of diens vertegenwoordiger, de baljuw, en de burgemeester en schepenen van de andere kant¹⁶. De pastoor is op zijn beurt evenmin vriendelijk. Zo zou hij Jakoba, in het bijzijn van verschillende andere mensen, toegesnauwd hebben 'Ik ben even goed als gij met heel uw hutsekluts!' Vermoedelijk gebeurt dit bij gelegenheid van de afsluiting van de kerk- en disrekeningen en is het voor de pastoor een manier om zijn wrevel te uiten over het feit dat de vrouw van Lichtervelde en haar 'handlangers' hem, tegen alle gewoonten in, niet de minste inspraak gunnen in het beheer van de kerk- en disgoederen. Een andere kans om zijn rancunes te uiten ziet pastoor Vande Kerc(k)hove in Jakoba's recht op de helft van de offergaven die door de gelovigen aan de kerk geschonken worden op Maria-Lichtmis (2 februari). Hij vertikt het gewoon om op die dag de offer-schaal boven te halen, zeggend dat hij niet verplicht is om te bedelen voor de vrouw van Lichtervelde. Verder kan de pastoor b.v. ook niet nalaten de deken erop te wijzen dat Jakoba op de in 1640 aangekochte lijkwade om over de lijkbaar te leggen

¹⁵ Vergelijk b.v. A. LOTTIN, Lille, citadelle de la contreréforme ? (1598-1668), Duinkerke, 1984, P. 287 en 309-311.

¹⁶ Zie b.v. M. THERRY, De dekenij Roeselare, p. 113-120. Blijkens het bisschoppelijk visitatierapport van 1684 schijnen er daarover in dat jaar geen moeilijkheden meer te zijn in Lichtervelde (RIKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 413, folio 28 recto). Verder wil Jakoba de Harcys niet dat de pastoor een sleutel heeft van de kerkhofpoort en vindt zij dat zij alleen, met uitsluiting van de pastoor, zeggenschap heeft over de koster en het andere kerkpersoneel - waarmee wellicht de kerkbaljuw, dit is een soort suisse, en de grafdelver bedoeld zijn-.

bij begrafenissen haar wapenschild heeft laten aanbrengen, hoewel niet zij, maar de armentafel die aankoop bekostigd heeft.

Voor het overige lijkt pastoor Vande Kerc(k)hove niet direct een model te zijn bij het behartigen van zijn herderlijke taak. De vespers zingt hij alleen op de zondagen van de vasten en de advent, op plechtige feestdagen en zo nu en dan wanneer het hem zint. Blijkbaar verwacht deken Smidts dat hij dit op elke zon- en feestdag zou doen. Maar als verzachtende omstandigheid kan worden aangestipt dat in die jaren alle landelijke pastoors op dat vlak in gebreke blijven. Regelmatige vespers worden pas tegen het einde van de 17de eeuw een feit in de plattelandsparochies van het bisdom Brugge en van de Mechelse kerkprovincie in het algemeen¹⁷. Mogelijk wel een uiting van een zeker tekort aan pastorale ijver lijkt ons het argument waarmee de pastoor zich tegenover de deken verantwoordt voor het eerder sporadisch zingen van de vespers. Hij beweert door de ochtenddienst, met name het preken en het dopen, soms te vermoeid te zijn om 's avonds nog al zingend de dag des Heren af te sluiten. Bovendien zou hij op dat moment soms nog op ziekenbezoek zijn.

Pastoor Vande Kerc(k)hove zit er ook niet mee in om de mis te vroeg te beginnen zodat de halve parochie de kerk nog komt binnenschuifelen terwijl de dienst al bezig is. Wat een aantal parochianen nog minder in dank afnemen is het feit dat de pastoor in zijn sermoenen niet aarzelt om sommige mensen met naam en toenaam publiekelijk te hekelen wegens hun zonden of gebreken. Ook het feit dat hij een beroep gedaan heeft op de vrijgevigheid van zijn onderdanen om stro te vergaren voor het herstellen van het dak van de pastorie is bij sommigen in het verkeerde keelgat geschoten. Ze zijn blijkbaar van mening dat hij dit zelf dient te bekostigen, wat voor dit soort herstellingen de regel schijnt te zijn in het bisdom. Een andere smet op het herderlijk blazoën van de pastoor is volgens deken Smidts het feit dat hij er geen idee van heeft hoeveel zielen zijn parochie telt. De deken reageert daarop met de opdracht om elk huishouden van de parochie te bezoeken en met de aanmaning om beter te zorgen voor de hem toevertrouwde "schapen". De wens dat hij de toer van de parochie zou doen houdt verband met het opstellen van een status animarum, een staat van zielen, m.a.w. een lijst van alle parochianen, die o.a. dienstig kan zijn om na te gaan of iedereen de paasplicht -biechten en communiceren rond Pasen- vervuld heeft¹⁸. Vanaf ca. 1640 eist de kerkelijke overheid gedurende verschillende decennia dat de pastoors jaarlijks zo'n document zouden samenstellen, maar deze eis zal nooit bij alle zielenherders gehoor vinden. Een laatste nalatigheid die de de-

¹⁷ M. CLOET e.a. (ed.), Het bisdom Brugge (1559-1984). Bisschoppen, priesters, gelovigen, Brugge, 1984 (2e druk :1985), p. 73; IDEM, Het gelovige volk, p. 397.

¹⁸ Zie b.v. IDEM, Het kerkelijk leven, p. 74-75; M. THERRY, De dekenij Roeselare, p. 199-200.

ken de pastoor aanwrijft, is dat hij in 1640 niet is komen opdagen wanneer de deken de Heilige Oliën heeft uitgedeeld aan de pastoors van zijn district en dat hij zonder geldige reden zijn kat gestuurd heeft naar de pastoorsvergadering in Torhout die in datzelfde jaar op vierde Paasdag heeft plaatsgevonden.

Een onderpastoor is er in die tijd nog niet in Lichtervelde. Wel woont op de parochie nog de bezitter van de kasteelkapelanie. Die priester, Jakob de Meni genaamd, draagt op zon- en feestdagen de vroegmis op in de parochiekerk. Deze gelezen mis, die vooral door het dienstpersoneel in de hofsteden en door minder gegoeden bezocht wordt, stelt huishoudens van buiten de dorpskern in staat om in twee beurten naar de mis te komen, zodat zij hun have en goed nooit onbewaakt hoeven achter te laten. In een tijd waarin al of niet gedeserteerde soldatenbendes en landlopers van allerlei pluimage de streek doorkruisen, is dit allesbehalve een overbodige bekommernis¹⁹.

Koster Peter Fol is een verbeterd brandewijnslurper en dat heeft onder meer als gevolg dat hij zijn taak als helper van de pastoor dikwijls verwaarloost. Aangezien hij, zoals de meesten van zijn collega's, niet kan leven van zijn kosterambt, treedt hij daarnaast ook nog op als pleitbezorger in lokale rechtszaken. Vroeger hield hij ook nog een herberg open. Het is ongetwijfeld met enige opluchting dat deken Smidts in zijn rapport noteert dat hij daarmee is opgehouden, want voor de kerkelijke overheid is zoiets volstrekt onverenigbaar met het kosterambt. Terloops vermeldt de deken ook nog dat het kerklinnen gewassen wordt door de vrouw van de koster.

4 De parochianen

Van alle gelovigen die de leeftijd van ongeveer 14 jaar bereikt hebben wordt verwacht dat zij minstens éénmaal per jaar, meer bepaald rond Pasen, biechten en communiceren. Voor sommigen is dit de enige keer in het jaar dat zij dit doen. Maar minstens een aantal doen dit volgens deken Smidts in de algemene bemerkingen bij zijn inspectieverslag van 1639-40 ook nog ter gelegenheid van twee andere grote kerkelijke feestdagen: Allerheiligen en Kerstmis²⁰. In zijn verslag merkt deken Smidts op dat een groot deel van het volk niet gehaast lijkt i.v.m. het nakomen van de paasplicht en dit dan ook uitstelt tot Pinksteren. Waarom is niet direct duidelijk. Wel weten

¹⁹ Vergelijk M. CLOET, Het kerkelijk leven, p. 269-270 en 273.

²⁰ RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 410, folio 35 verso (ook gesignaleerd door J. POLLET, Deken Walter Smidts bezoekt Zedelgem (1639-1640), -Zilleghem. Handelingen van de Kring voor Heemkunde en Geschiedenis "Pastoor Ronse", 2 (1981), afl. 2, p. 52-53. Meer algemeen M. CLOET, Het gelovige volk, p. 405-407, die ook Pinksteren noemt als hoogdag waarop 'velen' communiceren.

we dat de Brugse bisschop Stoffels in 1625 de gelovigen de mogelijkheid laat om hun Pasen te houden vanaf de zondag voor Pasen tot Sacramentsdag, de donderdag volgend op de eerste zondag na Pinksteren²¹. Voor het overige signaleert de deken over de leken alleen nog dat velen op de parochie verdacht worden van een “ketterse”, protestantse gezindheid. Andere bisschoppelijke bronnen bevestigen dat in de streek van Torhout en Roeselare minstens nog tot ongeveer 1655 een beperkt aantal andersdenkenden woont. Dit wordt hoofdzakelijk toegeschreven aan de vrij veelvuldige handelscontacten die sommigen hebben met de protestantse Noordelijke Nederlanden, als gevolg van de in de streek sterk ontwikkelde textielnijverheid²².

Figuren over wier rechtgelovigheid de kerk speciaal waakt zijn de onderwijzer en de vroedvrouw. Over de eerstgenoemde vertellen we straks meer. Wat de vroedvrouw betreft, wil de clerus er vooral zeker in zijn dat zij in staat is om, indien nodig, op een geldige wijze een boreling in levensgevaar te dopen. Men hecht daaraan heel veel belang omdat men van mening is dat de ziel van een ongedoopt kind nooit de eeuwige zaligheid kan bereiken. Het sterft immers buiten de kerkgemeenschap. Normaal gezien dient een beginnende vroedvrouw beëdigd te worden in het bijzijn van de pastoor, die bij die gelegenheid ook nagaat of zij het nooddoopsel weet toe te dienen. In Lichtervelde heeft de vroedvrouw geen eed afgelegd, maar de pastoor verzekert de deken dat zij wel degelijk kan dopen.

5 Onderwijs

Het onderwijs staat in die tijd vrijwel helemaal onder toezicht van de kerk. Schoolmeesters mogen slechts lesgeven nadat zij van de bisschop en van de lokale overheid een vestigingstoelating hebben verkregen en nadat zij bij de deken de katholieke geloofsbelijdenis hebben afgelegd. Dat laatste hebben de beide Lichterveldse onderwijzers gedaan, maar voor één van de twee lijkt twijfel te bestaan omtrent de vraag of hij wel permissie van de bisschop heeft. In tegenstelling tot op vele andere parochies is het niet de koster die voor het onderwijs instaat. Het zijn twee Van Gelu-

²¹ M. THERRY, *De dekenij Roeselare*, p. 177, noot 19 en p. 246. De algemene richtlijnen ter zake, geldend voor de hele Mechelse kerkprovincie, zijn wel een stuk minder toegeeflijk. Zie b.v. M. CLOET, *Het gelovige volk*, p. 403, die stelt dat de paasplicht normaal dient vervuld te worden in de twee weken lopend van Palmzondag tot Beloken Pasen.

²² M. THERRY, *Enkele gegevens over protestantsgezinden uit het Roeselaarse tijdens de 17de eeuw*, - Rollariensia. Jaarboek van het Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Roeselare en Ommeland, 12 (1980) p. 42-46. Er kan ook nog gewezen worden op het visitatieverslag van de dekenij Torhout uit 1651, waarin deken Van Gerensdael schrijft dat in Lichtervelde enkelen van ketterij verdacht worden. En hij noemt met name een zekere Frans Hillewaere. (BISCHOPPELIJK ARCHIEF BRUGGE, reeks B, nr. 241 I, folio 15 recto.)

wes, hoogst waarschijnlijk familie van elkaar en mogelijk zelfs vader en zoon²³. In het decanaal visitatierapport van 1651 wordt één van hen, m.n. Arnold Van G(h)eluwe vermeld als onderwijzer én koster. De deken noteert dat hij geprezen wordt omdat hij goed kan zingen, maar dat er op de parochie tegelijk nogal wat wrevel leeft omtrent zijn al te babbelzieke vrouw, blijkbaar een onverbeterlijke roddeltante²⁴.

Elke donderdagnamiddag komt de pastoor op school catechismusles geven, althans in de winter, want in de warmere seizoenen is er gewoon geen school. Dat is op de meeste plattelandsparochies zo omdat de kinderen dan door hun ouders worden ingezet om het vee te hoeden -er zijn nog weinig of geen omheinde weiden- om aren te lezen, en voor andere karweitjes die zij a.h.w. spelenderwijs aankunnen²⁵. Dit houdt in dat lesgeven niet zelden een vorm van seizoenarbeid is. Om het hele jaar door brood op de plank te krijgen is menig onderwijzer dan ook genoodzaakt nog een tweede beroep, of misschien beter gezegd, een ander hoofdberoep uit te oefenen. Zelfs het cumuleren van drie of nog meer 'beroepen' is bij 17de-eeuwse onderwijzers ver van ongevoen, maar dat geldt ook voor andere mensen²⁶.

²³ Of zij familie zijn van de uit Ardoioe afkomstige Arnout van Geluwe, bijgenaamd de Vlaamse Boer, een leek die, in Gent wonend, vanaf de jaren '40 van de 17de eeuw verschillende polemische geschriften tegen de protestanten publiceert, is mij niet bekend. (over deze merkwaardige figuur o.a. L. VAN ACKER, Arnout van Geluwe, - West-Vlaanderen. Tweemaandelijks tijdschrift voor kunst en cultuur, 12 (1963), p. 240-242; A.E. VAN PUFFELEN, art. Geluwe (Geel), Aernout van, - Nationaal biografisch woordenboek, dl. 11, Brussel, 1985, kol. 249-254.) Wat de Lichterveldse van Geluwes betreft kan nog gewezen worden op een zekere Jan van Geluwe, die ca. 1660 uitwijkt naar het Zeeuws-Vlaamse Aardenburg (G.A.O. VAN VOOREN, West-Vlaamse uitwijking naar Aardenburg in de 17de eeuw, - Album Joseph Delbaere, Rumbeke, 1968, p. 215.

²⁴ Bisschoppelijk Archief Brugge, reeks B, nr. 241 I, folio 15 verso.

²⁵ Aldus deken Smidts in de algemene opmerkingen over het catechismusonderricht op het einde van zijn rapport (folio 34 recto). Zie ook M. THERRY, Godsdienst en dagelijks leven, p. 58-59. Vergelijk T. MORREN, Het onderwijs in het decanaat Diest tildens de 17e eeuw, Leuven, 1981, p. 42; E. PUT, De cleijne scholen. Het volksonderwijs in het hertogdom Brabant tussen Contrareformatie en Verlichting (eind 16de eeuw - 1795), onuitgegeven doctoraal proefschrift, Leuven, 1987, vnl. p. 242-243. Enkele decennia later wordt er wel het hele jaar door les gegeven in Lichtervelde (zie RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 375 (decaanale visitatierapport voor het district Torhout uit 1685, folio 19 verso).

²⁶ Zie b.v. T. MORREN, Het onderwijs, p. 32-34; E. PUT, De cleijne scholen, p. 165-182, die evenwel belangrijke nuances aanbrengt m.b.t. de gemeenplaats dat alle 17e-eeuwse plattelandsonderwijzers het met een hongerloon zouden hebben moeten stellen.

De wekelijkse catechismusles die de pastoor op school geeft, vormt normaal gezien de voorbereiding op de catechesesessie die 's zondags tijdens de hoogmis plaatsvindt. Die voorbereiding moet in principe de anderen in staat stellen om 's zondags, in het bijzijn van hun ouders en andere parochianen, prompt of alleszins min of meer behoorlijk te antwoorden op de vragen die de pastoor hen stelt. In verband met die zondagse catechismusles merkt deken Smidts op dat de pastoor die les geeft vanop de kansel in de vorm van een preek. Hij doet dat niet al rondwandeland doorheen de kerk, zoals de deken blijkbaar verwacht, en vermoedelijk ondervraagt hij de kinderen bij die gelegenheid dan ook niet.

Uit de mededeling in het decanaal verslag dat de pastoor alleen een lijst heeft van de kinderen van de 'Vlaamse' school, mag men wellicht afleiden dat er in Lichtervelde ook een zgn. 'Waalse' school is, waar de kinderen hoofdzakelijk in het Frans en in andere vakken die op het handelsleven voorbereiden onderwezen worden²⁷. Van daar ook dat er op de parochie twee schoolmeesters zijn.

Alles samen toont het hier besproken verslag dat de contrareformatie rond 1640 nog niet ten volle is doorgedrongen op het 'West-Vlaamse' platteland. Maar wel is duidelijk dat godsdienst en kerk in de samenleving een grote plaats innemen en dat de kerk niet alleen op strikt religieus vlak maar ook in het sociale en culturele leven een rol van betekenis speelt.

6 Bijlage: vertaling²⁸

LICHTERVELDE heb ik bezocht op 15 mei 1639 en 17 mei 1640.

Op het hoogaltaar staat een mooi houten tabernakel, dat van binnen met passende stof bekleed is en dat goed kan gesloten worden. Daarin wordt het H. Sacrament bewaard in een ronde, zilveren "pyxis" [d.i. een kleine ciborie] die aan de binnenkant verguld is en waarover een corporale [een wit linnen vierkant doekje] wordt gelegd. Daarnaast bevat het tabernakel nog een zilveren vaatje met de ziekenolie. De sleutel van het tabernakel bewaart de pastoor bij hem thuis. Er is ook nog een veel grotere ciborie waarop de mooie remonstrants kan be-

²⁷ Dit vermoeden wordt bevestigd door het decanaal visitatierapport van 1685 (RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 375, folio 19 verso. Vergelijk E. PUT, *De cleijne schoulen*, p. 89, 117-119 en 221-222.

²⁸ Op verzoek van de redactie volgt hier een vertaling van de integrale Latijnse tekst van het rapport over Lichtervelde (RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuw kerkarchief, nr. 410, folio 11 recto - 12 verso). Daarbij werd de oorspronkelijke tekst zo getrouw mogelijk gevolgd, ook waar die in telegramstijl is opgesteld of 'droge' opsommingen geeft. Aan (te) beknopte of in een erg gedrongen stijl geschreven tekstgedeelten en aan minder bekende woorden werden evenwel tussen vierkante haakjes verduidelijkingen toegevoegd.

vestigd worden. De godslamp bij het H. Sacrament [d.w.z. bij het tabernakel] brandt alleen tijdens de goddelijke dienst. Aan wie dichtbij de kerk en de markt woont, wordt het H. Sacrament publiekelijk gebracht, aan wie verderaf woont, gebeurt dit heimelijk, waarbij de hostie in een corporale is gewikkeld en in een beursje wordt meegedragen [betreft de bediening van zieken]. De doopvont is behoorlijk 'omheind' en afgedekt met leer. Daarover moet een linnen doek gedrapeerd worden die aan alle kanten evenveel naar beneden hangt. Het water is proper, maar er drijft wel te veel olie op. Naast de doopvont is een zinkputje, maar een handdoek ontbreekt. In een houten, gesloten kast bij de doopvont worden de Heilige Oliën voor de catechumenen en voor de vormelingen [het chrisma] bewaard.

Er zijn drie altaren. Zij staan op een goede plaats en zijn net. Het hoogaltaar is met drie altaardoeken of dwalen bedekt, dat van O.L. Vrouw met twee en dat van Sint Margriet slechts met één. In het schip van de kerk, in een te kleine hoek bij een steunbeer van de toren, heeft de pastoor, om de volksverering tegemoet te komen, een houten altaar opgericht toegewijd aan Sint Anna. De pastoor celebreert aan dat altaar op een draagbaar altaar [een altaarsteen], zoals hij ook doet aan het hoogaltaar en aan het Sint-Margrietaltaar. Het gezicht en de handen van een priester en van de overleden pastoor Hendrik Bellens, die op het schilderij boven het hoogaltaar geschilderd waren, zijn sedert enige jaren uitgewist en de altaartafel blijft in die toestand hangen. Alle altaren hebben ongeveer twee "antependia" [voorhangsels] die evenwel niet helemaal proper zijn. Een draagbaar altaar werd in 1639 gebroken en de reliek werd eruit weggenomen. Wie dat gedaan heeft, kon niet achterhaald worden. De pastoor heeft zich elders een ongeschonden en gewijde altaarsteen aangeschaft.

Er zijn twee biechtstoelen. De ene is mooi, terwijl de andere een tralieraampje uit gevlochten twijgen heeft. Er is één oud, versleten processievaandel. Middenin de kerk staat op een verhoog een houten kruis met de misvormde²⁹ beelden van de H. Maagd en Sint Jan onder het kruis. Er is een wierookvat met een wierookscheepje³⁰.

Het ene missaal is niet weinig gehavend, en het andere is tot op de draad versleten en zou opnieuw moeten genaaid of ingebonden worden. Er is één graduale en antiphonarium [voorzangboek]. Er is een nieuw Mechels pastorale [boek met liturgische instructies], uitgegeven op last van [aartsbisschop] Boonen. In de sacristie kan voldoende licht binnen en zij is mooi en goed gesloten. Maar het is er vochtig omdat het dak lek is. Dat de herstelling wordt uitge-

²⁹ Een andere mogelijke vertaling is: lelijke

³⁰ Schaaltje voor het bewaren van wierook, in de vorm van een schuitje.

steld is zeer nadelig. In de sacristie is er een zinkputje, maar er is geen handdoek en evenmin een waterkan of -bekken. Er zijn twee kelken. De kuip ervan is van verguld zilver, de voet van verguld koper. [Er zijn] twee ongeschonden patenen.

Ik heb voldoende kelkdoekjes aangetroffen, maar ze waren vuil. [En] drie corporalía, waarvan er één te klein en te dun geworden is. Er zijn treffelijke "vela" [sluierdoeken, vermoedelijk o.m. om bij 'chique' begrafenissen een deel van het koor van de kerk af te spannen, om het tabernakel in de gepaste kleur te draperen naargelang de liturgische tijd en om tijdens de vasten de (kruis)beelden in de kerk te bedekken] in alle vereiste kleuren, uitgezonderd het zwarte velum, dat helemaal niet door de beugel kan. Drie gescheurde alben en twee amicten. De alben zijn vuil. De corporalía worden gewassen door de vrouw van de koster en zijn niet proper genoeg gesteven. Kazuifels in goede staat in alle nodige kleuren. Omwille van de vochtigheid worden ze buiten de sacristie bewaard, netjes in een kast die kan gesloten worden.

Drie registers, nl. van de doden, de dopelingen en de gehuwden. Er is geen inventaris van het kerkmeubilair. De kerkbescheiden en -rekeningen worden bewaard door de griffier van de parochie. De armentafel geeft van zijn financiële middelen aan de kerk, zonder dat die bisschop die overdrachten goedkeurt. In 1640 werd op kosten van de armendis een kleed om over de lijkbaar te leggen gekocht, waarop het wapenschild van de wereldlijke vrouwe is aangebracht.

De muren en de ramen van de kerk zijn in goeie staat. De noordelijke zijde van de kerk is niet betegeld. Bij de inkom hangt een wijwatervat, dat goed kan afgesloten worden. Het zuidportaal is armzalig en ongepast. Op het kerkhof staan bomen. Het is rondomrond afgesloten, met uitzondering van een voetgangerstoegang. Men laat daarlangs evenwel wagens en karren rijden wanneer de hoofdweg er in de winter al te slecht bij ligt of in andere gevallen van nood. Ik meen echter dat die doorgang vaak door allerlei wagens genomen wordt zonder dat dit echt nodig is, zoals ik zelf heb kunnen gadeslaan in 1640. Omdat de wereldlijke vrouwe het zo wil, hebben alleen de griffier en de kerkbaljuw [een soort suisse] een sleutel van de kerkhofpoort, de pastoor niet. De vrouwe zou het als een inbreuk op haar rechten beschouwen indien ook de pastoor een sleutel zou hebben. Zij eist ook het alleenrecht op inzake het toezicht over de koster en het andere kerkpersoneel.

De [kerk- en dis]rekeningen worden voorgelegd aan de vrouwe en de magistraat, zonder dat de deken of de pastoor worden uitgenodigd. De kerk- en dismeesters en de schepenen worden aangesteld zonder dat van de pastoor een attest [van rechtgelovigheid en goed gedrag

en zeden] wordt gevraagd [omtrent de kandidaten]. Dat alles zorgt voor voortdurende wrijvingen tussen de magistraat en de pastoor. Dezelfde vrouwe Jakoba de Harcys heeft recht op de helft van de offergaven aan het O.L.V.-altaar op Maria-Lichtmis. De pastoor weigert evenwel om dan een offerande te bedelen.

Ik heb verschillende [oude] rekeningen gezien die voorgelegd werden aan de deken en de pastoor. Deze laatste heeft de vrouwe in aanwezigheid van verschillende andere mensen beledigd door te zeggen 'Ic ben also ghoet als gy met allen uwen hutspot'³¹. Voor de raad van Vlaanderen zijn tussen vrouwe en pastoor processen hangende i.v.m. het wijwater en over de uitdeling van aalmoezen van de dis bij uitvaarten.

Kinderen die zonder doopsel gestorven zijn worden begraven op het kerkhof, tegen de achterste haag³². Koeien grazen op het kerkhof. Er wordt driemaal daags geluid [met de bedeklok, voor het angelus]. Men zegt dat de kerk in oude tijden aan Sint Jacob was toegewijd, en nu verkeert men alom in de mening dat de kerk gewijd is ter ere van Sint Margriet, maagd en martelares. [De kerk] is niet ontheiligd. Het presentatierecht voor de pastorie en voor het beneficie verbonden aan het O.L.V.-altaar komt de Brugse bisschop toe. Over de homen op kapelaniegrond die werden omgehakt had ik het in mijn visitatieverslag over het jaar 1638³³.

Pastoor Paschasius Vande Kerchove leeft sober en kuïs. Hij zingt geen vespers, behalve in de advent en de vasten en op plechtige feestdagen, en soms ook nog vaker, naar zijn believen. Hij rechtvaardigt zich daarvoor door te stellen dat hij soms te vermoeid is van de ochtendlijke taak om te preken en te dopen of dat hij door het bezoek aan zieken verhinderd is. Hij draagt het priesterlijk kleed en de kruinschering³⁴. Hij begint en eindigt de hoogmis dikwijls vroeger dan gewoonlijk, en meer dan één parochiaan bevestigt dat hij in zijn sermoenen zekere zonden of gebreken van welbepaalde personen op de korrel neemt en dat hij een collecte van stro heeft aanbevolen en laten doen voor het herstellen van het dak van de pastorie. Tegen de gewoonte van de kerk in leest hij het epistel en het evangelie tijdens zijn sermoeen. Hij bezit geen register van de pastoriegoederen. Hij weet niet precies hoeveel communicanten er

³¹ Die "hutspot" doelt vermoedelijk op haar 'trawanten', m.n. de magistraat.

³² Volgens de kerkelijke voorschriften moeten zulke kinderlijkjes eigenlijk naast het kerkhof begraven worden, in ongewijde grond. Zie b.v. M. THERRY, De dekenij Roeselare, p. 135.

³³ Vermoedelijk bedoelt hij hier het op 2 april 1639 aan de vicarissen van het vacante bisdom Brugge aangeboden rapport (vermeld in BISSCHOPPELIJK ARCHIEF, reeks B, Ada episcopatus, nr. 20, folio 21 recto), dat, voor zover bekend, niet bewaard is gebleven.

³⁴ Over de priesterkledij, b.v. M. CLOET e.a. (ed), Het bisdom Brugge, p. 106

zijn. Ik heb hem aangemaand om elk huishouden te bezoeken en beter zorg te dragen voor zijn schapen.

Er is geen beëdigde vroedvrouw. Van de vrouw, die gewoonlijk die taak vervult, getuigt de pastoor dat zij weet hoe het [nood]doopsel toe te dienen. Koster Petrus Fol is een fervent brandewijndrinker en schiet bijgevolg vaak tekort in zijn taak. Hij is gehuwd en treedt op als pleitbezorger in rechtszaken. Vroeger hield hij een kroeg open, maar daarmee is hij nu gestopt. Schoolmeester Arnold van Geluwe is toegelaten door de bisschop en legde de geloofsbelijdenis af. Er is nog en andere onderwijzer, Nicolaus van Geluwe, die eveneens de geloofsbelijdenis aflegde. Hij moet (nog) laten zien dat hij door de bisschop toegelaten is. Een groot deel van het volk heeft met Pasen niet voldaan aan het kerkelijk voorschrift [om te biechten en te communiceren] en heeft de gewoonte aangenomen om pas te communiceren met Pinksteren. Velen hier zijn verdacht van ketterij.

Er worden geen jaargetijden gedaan en er zijn er geen gesticht, althans voor zover geweten is, uitgezonderd één vanwege juffrouw [of mevrouw] Joanna Muelenaers ten laste van de armentafel. Dat jaargetijde [en wat daarbij door de stichteres voorzien is] wordt effectief nagekomen. In de kerktoeren hangen twee klokken. De grote weegt 1000 pond en is toegewijd aan Sint Jacob, de kleine weegt 500 pond en is ingezegend ter ere van Sint Margriet. Er is hier een beneficie gesticht ter ere van O.L.V. De bezitter daarvan is ... [sic!], zoon van Bernard Traes. Hij studeert in Leuven. Dit beneficie verplicht tot twee missen per week, die opgedragen worden door de pastoor. Deze ontvangt daarvoor [jaarlijks] 6 pond groten. Op de parochie is er nog een vervallen [of verwoeste] kapel, genaamd "Onse L. Vrouwe ten Dooren". Ik weet tot op heden nog niet welke goederen bij die bidplaats horen. De pastoor zegt dat de papieren ter zake plegen bewaard te worden bij baljuw Buvet.

Op donderdagnamiddag geeft de pastoor catechismusles aan de schooljeugd, [althans] in de winter; niet in de zomer en de lente, want dan komen de kinderen niet naar school. Tijdens de hoogmis catechiseert de pastoor niet al rondwandelend doorheen de kerk, maar bij wijze van preek [d.w.z. vanop de kansel], waarbij hij zijn sermoen in tweeën verdeeld, eerst handelend over het evangelie en daarna over de catechismus. De pastoor heeft mij een lijst getoond van de kinderen die catechese volgen, maar zij omvat alleen de kinderen van de 'Vlaamse' school niet de anderen.

De [kerk- en dis]rekeningen werden mij bij de laatste visitatie niet ter controle voorgelegd, wegens de afwezigheid van de griffier. De pastoor daagde niet op bij de uitdeling [door de deken] van de Heilige Oliën in 1640.

Er is ook een kapelanie in het kasteel van Lichtervelde, waarvan het presentatie- en benoemingsrecht toekomt aan de kasteelheer (naar die beweert). Op voordracht van de wereldlijke vrouwe, door wie ook de benoeming gebeurde, bekwam priester Jacob de Meni dit beneficie. Hij woont in Lichtervelde en leest er de eerste mis [d.i. de vroegmis] op zon- en feestdagen. Hij kreeg in 1640 van de vicarissen van het vacante bisdom toelating om de mis te lezen. De parochie betaalt hem [voor het lezen van de vroegmis jaarlijks] 30 pond groten. De goederen van deze kapelanie zijn weinig omvangrijk en de bezitter heeft beloofd daarvan een lijstje te bezorgen. De beneficiant heeft geen 'vestigingsbrief' aangevraagd aan de Brugse bisschop en werd evenmin kerkrechtelijk geïnstalleerd of in het bezit gesteld van zijn beneficie³⁵.

De pastoor is in 1640 zonder geldige reden afwezig geweest bij de vergadering van de pastoors [van de dekenij] in Torhout, gehouden op vierde Paasdag.

³⁵ Dat laatste gebeurt normaal door de deken.